

Çocukların hastane kaygılarının azaltılması üzerine bir değerlendirme: Hastane palyaço projesi

Ezgi Perktaş^{1,*}, Elif Özmert²

Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi ¹Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi ²Pediyatri Profesörü. *İletişim: eperktas@hacettepe.edu.tr

SUMMARY: Perktaş E, Özmert E. (Department of Pediatrics, Hacettepe University Faculty of Medicine, Ankara, Turkey). An evaluation on the reduction of child anxiety of hospital: The hospital clown project. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2017; 60: 83-87.

Psychosocial interventions are very important issues besides physical treatment of children who are hospitalized. Covering the psychosocial needs of the sick children in the hospital without being isolated from the outside world is one of the priority issues in the hospitals that have well-developed child services in the world. In recent years, awareness of this issue has also increased in our country and various structures have been started to be formed in hospitals. The 'Hospital Clown Program' is one of the elements of these structures and is an important project developed for the psychological support of children in the hospital environment. Clinically specially trained clowns serve to reduce the anxiety of children in the hospital against medical interventions, doctors and hospital. Through this project we aimed to evaluate the psychological effects of hospital clowns on sick children, their families, and health care workers. A total of 21 children aged 5 to 18 years, 42 families with children 5 years and over 47 health workers were included in the study. The results show that the children participating in the project, as well as the families and the staff and that the hospital clowns contribute to the hospital's positive perceptions of the children, and that the families and health professionals think the project is beneficial for children and positive for their treatment. The results have been discussed in terms of psychosocial needs of hospitalized children, and also supported by various recommendations.

Key words: hospital clowns, hospital anxiety.

ÖZET: Hastanede yatarak tedavi gören çocukların fiziksel tedavileri yanında ruhsal ya da psikososyal yaklaşım da oldukça önemli bir konudur. Hasta çocukların dış dünyadan izole olmadan hastane içinde psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması, dünyadaki gelişmiş çocuk servislerine sahip hastanelerde öncelikli konular arasında yer almaktadır. Son yıllarda ülkemizde de bu konuyla ilgili farkındalık artmış ve hastane ortamlarında çeşitli yapılandırmalar oluşturulmaya başlanmıştır. 'Hastane Palyaço Programı' bu yapılandırmalar kapsamında yer almaktadır ve hastane ortamındaki çocukların psikolojik olarak desteklenmeleri için geliştirilmiş önemli bir projedir. Klinik olarak özel eğitim almış palyaçolar, hastanedeki çocukların tıbbi müdahalelere karşı, ayrıca doktor ve hastaneye karşı da kaygılarını azaltmak için hizmet vermektedirler. Yürüttüğümüz bu çalışma ile hastane palyaçolarının hasta çocuklar ile çocukların aileleri ve sağlık çalışanları üzerinde yaptığı etkinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya, 5-18 yaşları arasında değişen toplam 21 çocuk, beş yaş ve üstü çocuğa sahip 42 aile ve 47 sağlık çalışanı dâhil edilmiştir. Sonuçlar, projeye katılan çocuklar, onların aileleri ve sağlık çalışanı için ayrı ayrı ortaya konmuş ve hastane palyaçolarının çocukların hastane algılarına pozitif yönde katkı sağladığını, ailelerin ve sağlık çalışanlarının projenin çocuklar için yararlı ve onların tedavileri üzerinde olumlu etkileri olduğunu düşündüklerini göstermiştir. Elde edilen sonuçlar, hastanede yatarak tedavi gören çocukların hastane içindeki psikososyal ihtiyaçlarına yönelik iyileştirmeler kapsamında tartışılmış ve çeşitli önerilerle de desteklenmiştir.

Anahtar kelimeler: hastane palyaçoları, çocukların hastane kaygısı.

Birçok çocuk çeşitli nedenlerle hastanede kalarak tedavi görmektedir. Hastanede kalış süresinin belirsizliği, ağrı ve acılı tıbbi işlemler, yabancı kişiler ve hastane ortamının fiziksel yapısı ile baş etmek her çocuk için zor bir durumdur. Bu kaygı verici ortamdan çocukların psikolojik açıdan en az etkilenmelerini sağlamak büyük önem taşır.

Hastanelerin fiziksel ortamlarının, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, oyun ve öğrenim ihtiyaçlarının hastane ortamında sürdürülmesinin sağlanması ve çocukların dış dünyadan uzaklaşmadan hastane ortamına uyumlarının hızlandırılması önemli hedefler arasındadır.¹ Ülkemizde de bu konuyla ilgili farkındalık son zamanlarda giderek artmış ve hastane ortamında yeni yapılanmalar oluşturulmaya başlanmıştır. Hastanede yatarak tedavi gören hasta çocukların gelişim basamaklarındaki ihtiyaçlarının karşılanması için birçok hastane bünyesinde hastane okullarının ve oyun odalarının hizmet vermesi sağlanmıştır.¹

Çocukların hastanede kaldıkları süre içinde onların psikososyal olarak desteklenmeleri tıbbi tedavilerinde büyük yardım sağlar.² Özellikle hasta çocuklar için oyun dışında da onların gülmelerini ve eğlenmelerini sağlamak çok önemlidir.³ Mizah, çocukların sosyal gelişimlerine ve farklı düşüncel beceriler geliştirmesine katkı sağlar. Mizah aynı zamanda tedavi edici bir yaklaşım sunarak çocukların kaygılarını gidermelerini de destekler.⁴

Birçok ülke hastanede yatarak tedavi gören çocukların psikososyal olarak desteklenmeleri konusunda çeşitli yöntem ve teknikler geliştirme arayışı içine girmişlerdir.⁵ Oyun odalarında uygulanan çalışmalar dışında hastane palyaço projeleri son yıllarda dikkat çekmeye başlamış ve önemi artmıştır.⁵ Bu program ile hastane palyaçoları, hastanede yatarak tedavi gören çocuklarla küçük oyunlar oynayarak ve onlarla bireysel etkileşime girerek psikososyal destek vermektedirler.⁵ Hastane palyaçoları, hasta çocukları eğlendirmek ve onların gülümsemelerini sağlamak dışında ağrı ve acı veren bazı tıbbi girişim ve işlemler sırasında da hasta çocukların yanında bulunarak onların kaygılarını azaltmaya yönelik destek vermektedirler.⁶⁻⁹

Dünyada birçok ülkede hastane palyaçoları programı uzun bir süredir uygulanmaktadır.

İlk olarak 1970 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia eyaletindeki bir hastanede Patch Adams isimli bir doktor hastanedeki hastalar için palyaço projesini başlatmıştır. Daha sonra 1986 yılında Big Apple Circus adı altındaki kuruluş hastane palyaçolarının çocukları hastanede ziyaret etmelerini sağlayarak Clown Care adı altında uygulamalarına başlamıştır.¹⁰ Proje, sayıları giderek artan palyaçolarla çalışmasını yaygınlaştırmıştır. Avrupa'da 1991 yılında Fransa'da Rire Medecin, 1993 yılında İsviçre de Theodora ve Avustralya'da ise Humour isimli kuruluşların destekleri ile hastane palyaçoları projesi dünyadaki birçok ülkeye yayılmıştır. Humour isimli kuruluş, 1988 yılında, güldürmenin tedavi edici yönünü keşfetmiş ve proje daha farklı amaçlar için kullanılmaya başlanmıştır. 1997 yılında; hastalar, onların aileleri ve sağlık çalışanlarının ortak iş birliğinin yer aldığı hastane palyaço programı uygulanmaya başlanmıştır.¹¹ Ülkemizde ise bu program, Theodora Vakfına bağlı Sevgi Doktorları projesi ile 2000 yılından bu yana sadece İstanbul ve Ankara illerindeki bazı kamu ve özel hastanelerinde uygulanmaktadır.¹²

Bu çalışma, hastanemizde uygulanan Hastane Palyaço Projesi'nin hasta çocuklar, onların aileleri ve sağlık çalışanları üzerindeki etkinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma ayrıca Türkiye'de yapılan ilk çalışma olma özelliğini de taşımaktadır.

Materyal ve Metot

Çalışma 2013 yılının Nisan-Haziran aylarında yapıldı. Çalışmaya Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi ortopedi ve üroloji, kalp damar cerrahisi, çocuk ve adolesan servislerinde yatarak tedavi gören çocuklar, bu çocukların yakınları ve servislerdeki sağlık çalışanları olmak üzere üç grup alındı. Projeye dört hastane palyaçosu destek verdi (Şekil 1 ve 2). Hastane palyaçoları hastanemizde uygulamalarını bir yıl ve haftada bir yarım gün olacak şekilde sürdürmektedirler. Araç olarak uygulayıcılar tarafından üç farklı grup için ayrı olarak hazırlanmış olan anket kullanıldı. Hastane palyaçoları ekibi dört farklı serviste uygulamalarını bitirir bitirmez gruplara ilgili değerlendirme anketi verildi ve bu anketler aynı gün toplandı.

Çalışmanın örneklem grubunu; doktor, hemşire,

Şekil 1. Hastane palyaçosunun yatak başı çocukla etkileşimi.

Şekil 2. Hastane palyaçolarının oyun odasındaki etkinliği.

diyetisyen, posta, temizlik personeli ve intörn olmak üzere toplamda 47 sağlık çalışanı, 42 aile ve yaşları 5-18 yaş arasında değişen 21 çocuk oluşturdu. Çocukların yedisi 5-8 yaş, 14'ü ise 8-18 yaş aralığındaydı. Yalnız başına anketleri dolduran çocukların yaş aralığı ise 8-18 arasındaydı. Ayrıca, uygulama 5-8 yaş grubu çocuklara da yapıldı ve öncekilerden farklı olarak bu yaş aralığında yapılan anketler uygulayıcı eşliğinde gerçekleştirildi.

Bulgular

Çalışmaya alınan 21 çocukta %95'i daha önce bir palyaço gördüğünü, %57'si palyaço görmekten mutlu olduğunu, %43'ü ise palyaço görmekten mutlu olmadığını; %57'si hastanede gördükleri palyaçoların daha önce gördüğü palyaçolardan farklı olduğunu bunun nedeninin de onların daha eğlenceli olduğunu düşündüklerini; %98'i hastane palyaçolarını

sevdiklerini; %57'si hastanede bir palyaço görmekten mutlu olduklarını, %43'ü ise mutlu olmadıklarını; %52'si hastane palyaçolarının yanına gelip onlarla ilgilenmesi ve onlara oyun oynatmasını önemli bulduklarını belirtti.

Çalışmaya katılan 42 aileden %93'ü çocuklarının palyaço görmekten mutlu olduğunu, hastaneye gelen palyaçoların bildikleri diğer palyaçolardan çok farklı olmadıklarını, ancak gelen palyaçoların çocuklarla daha fazla ilgilendiklerini belirtti. Ailelerin %90'ı, projenin çocuklar için yararlı ve devam etmesinin gerekli olduğunu, bunun nedenini ise çocuklara destek sağlanması olarak ifade etti. Ailelerin %98'i hastane palyaçolarını gördüklerine kişisel olarak mutlu olduklarını, %85'i çocuklarının da kendileri gibi aynı duyguya sahip olduklarını belirtti. Ailelerin %83'ü projenin çocuklarının tedavileri üzerinde olumlu bir etki yarattığını, %10'u bu etkiden emin olmadıklarını ve %7'sinin ise hastane palyaçolarının çocukları üzerinde herhangi bir etkisi olmadıklarını düşündüklerini ifade etti. Ailelerin %69'si projenin devam etmesi, %31'si ise sıklığının artırılmasının da önemli olduğunu belirtti.

Doktor, hemşire, diyetisyen, posta, temizlik personeli ve intörn olmak üzere toplamda 47 sağlık çalışanı çalışmaya katıldı. Anketlerde sağlık çalışanının %96'sı 'doktor palyaço projesinin' çocukları mutlu ettiğini, %96'sı ise projenin kendilerinde bile olumlu bir etki sağladığı görüşünü ortaya koydu. Çalışmaya alınan sağlık çalışanlarının tamamı projenin çocuklar için yararlı olduğunu düşünüyordu. Sağlık çalışanlarının %98'si uygulanan çalışmanın çocukların tedavileri üzerinde olumlu etki yaptığını belirtti. Personelin %89'u haftada bir öğleden sonra olan projenin gün sayısının artırılmasını ve bu oranın haftada en az iki gün olmasının uygun olacağını belirtti. Çalışmaya katılan personelin %50'ni proje kapsamında yer alan uygulamaların çeşitlendirilmesi gerekliliğini, çocuklara balon verilmesi dışında çocukların yanında fazla kalınması, tedavileri sırasında çocuklara eşlik edilmesi, daha fazla oyun ve hediye vermeleri gibi seçeneklerin oluşturulması önerilerinde bulundu.

Tartışma

Çocuklar mevcut hastane ortamının olumsuz yönlerinden ve gerçeklerinden hastane palyaçoları aracılığı ile kısa süreli uzaklaşarak

farklı dünya ile buluşmaktadırlar. Önceki çalışmalara benzer şekilde^{2,5,13-15} uygulama hastanedeki çocuklara rahatlatıcı etki yapmış, çocuklar hastanede kaldıkları süre içerisinde hastane palyaçolarından olumlu şekilde etkilenmişler ve morallerinde de bir artışa neden olmuştur.¹⁶ Ayrıca çocukların yaşı, onların hastane palyaçolarıyla kurdukları büyümlü bağ, hastane palyaçolarına yaklaşımları ve palyaçoların iyileşmelerine katkı sağladıklarını düşünmelerinde büyük rol oynamaktadır.⁵ Bu örneğe ek olarak, bir diğer çalışmada hastane palyaçoları ile hasta çocukların bir araya geldikleri sırada hayal dünyası ve gerçek hayat karışımı bir ortamın oluştuğu; bu gerçek hayatla paralel olan hayal dünya arasında terapötik yaklaşım sergileyen palyaçoların çocuklarla birlikte oluşturdukları mizahın çocuklar üzerinde olumlu etkiler yarattığı gözlenmiştir.¹⁷ Çocuklar palyaçoları gördüklerinde kendilerini bir hayal dünyasında hissetmiş ve gerçek hayattaki endişelerini ve korkularını bir kenara koyabilmişlerdir. Bunun dışında palyaçoların çocukların ilaç alımı sırasında ve tıbbi girişim ve işlemler sırasında onlarla ilgilenmeleri de bu hayal dünyasının gerçek hayatla iç içe olmasını sağlayarak bu durumun çocukları olumlu bir şekilde etkilediği sonucunu ortaya koymuştur.¹⁷ Bu örnekler artırılabilir.

Kültürel olarak farklı algılanan palyaço figürünün bu çalışma ile kabulünün yüksek olduğu da görülmüştür. Sonuçlarımız ve literatürden elde ettiğimiz araştırma sonuçları büyük ölçüde örtüşmüş ve çocuklar bu proje kapsamında gerçekleştirdiğimiz uygulamalardan olumlu yönde etkilenmişlerdir.

Sağlık çalışanı ile yapılan çalışmalar sonucunda hastane palyaçolarının hastanedeki varlıklarıyla neşeli, eğlenceli, heyecanlı ve karşılık beklemeden verdikleri neşe ile ortama canlılık getirdikleri,¹⁷ sağlık çalışanları ile çocuklar arasında olumlu iletişim kurularak güvenli bir ortamın oluşturulmasına önemli katkı sağladıkları ortaya çıkmıştır.^{13,18} Bu bulgu sonuçlarımıza ve amacımıza farklı bir bakış açısı katmıştır.

Son yıllarda hastane palyaçolarının tedavi ve tıbbi girişimler sırasında çocukların yanında olarak ve işlem öncesi onların dikkatlerini dağıtıcı aktiveler gerçekleştirmeleriyle ilgili çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, tıbbi girişim ve işlemler öncesi dikkat

dağıtıcı uygulamalarla çocukların yanında olarak onların kaygı düzeylerine olumlu etki yaptığı; özellikle ameliyat öncesindeki uygulamalarla çocukların uyumsuz davranışlarının azaldığı sonuçlarını ortaya koymuştur.^{14,19} Yapılan birçok çalışmada^{8,14,19} hastanelerde bulunan hastane palyaço ekiplerinin hasta çocuklara moral vermek dışında tıbbi girişim ve işlemlerde ailenin ve çocuğun kaygısını kısmen azaltmaya yönelik etkisinin olduğu da ortaya çıkarılmıştır.

Tüm bulgular ve destekleyici literatürler eşliğinde yapılan bu çalışma, çocukların hastanede kaldıkları süre içinde olumsuz algılarının hastane palyaçoları ile azaltılabileceği hipotezini desteklemiştir. Buna ek olarak, ailelerin ve sağlık çalışanlarının hastanede uygulanan hastane palyaço projesi ile ilgili algısının olumlu olduğu sonucu da ortaya konmuştur. Anne babalar ve sağlık çalışanları projenin çocukları eğlendirme dışında, onların tedavileri üzerinde de olumlu etkiler yaptığını düşünmektedirler. Bunun dışında örnekleme alınan tüm bireyler, uygulama sıklığının artırılmasının önemli olduğu görüşünü de belirtmişlerdir.

Gelecekte bu çalışma ile ortaya konulan görüşler, hastane palyaço projesinin çocukların kaygı düzeylerine etkisinin farklı ölçekler ve karşılaştırmalı gruplar kullanılarak, araştırılmasının da önünü açmıştır. Tıbbi girişimler sırasında çocuklara hastane palyaço ekiplerinin eşlik etmesinin, hasta çocukların kaygılarına etkisinin araştırılması da hedeflenmektedir.

Teşekkür

Çalışmaya destek sağladığı için Theodora Vakfı'na ve Hastane Palyaçolarına içtenlikle teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Baykoç Dönmez N. Hastanede Çocuk ve Genç. Ankara: Gazi Kitapevi, 2006.
2. Linge L. Joy without demands: Hospital clowns in the world of ailing children. Int J Qual Stud Health Well-being 2011; 6: 1-8.
3. Warren B, Spitzer P. Smiles are Everywhere: Integrating Clown-play into Healthcare Practice. London: Routledge Press, 2014: 1-14.
4. Klein AJ. Humor in Children's Lives a Guidebook for Practitioners. London: Praeger Publishers, 2003: 3-9.
5. Linge L. Magical attachment: Children in magical relations with hospital clowns. Int J Qual Stud Health Well-being 2012; 7:1-12.

6. Golan G, Tighe P, Dobi JA, Perel A, Keidan I. Clowns for the prevention of preoperative anxiety in children: A randomized controlled trial. *Paediatr Anaesth* 2009; 19: 262-266.
7. Maikranz JM, Steele RG, Dreyer ML, Stratman AC, Bovaird JA. The relationship of hope and illness-related uncertainty to emotional adjustment and adherence among renal and liver transplant recipients. *J Pediatr Psychol* 2007; 32: 571-581.
8. Meisel V, Chellew K, Ponsell E, Ferreira A, Bordas L, García-Banda G. The effect of "hospital clowns" on psychological distress and maladaptive behaviors in children undergoing minor surgery. *Psicothema* 2009; 21: 604-609.
9. Gorfinkle KS, Slater JA, Bagiella E, Tager FA, Labinsky EB. Child behavioral distress during invasive oncologic procedures and cardiac catheterization with the big apple circus clown care unit. *Pediatr Res* 1998; 43: 12-12.
10. Brodzinski E. *Theatre in Health and Care*. United Kingdom: Palgrave Macmillian Publish, 2010: 45-53.
11. Clown Doctors. Erişim adresi: <http://www.humourfoundation.org.au/clown-doctors/our-work> (Erişim tarihi: 15.10.2015)
12. Sevgi Doktorları. Erişim adresi: <https://tr.theodora.org/tr/> (Erişim Tarihi: 09.02.2016).
13. Maanen L. The effect of hospital clown visits on hospitalized children: A study into the effects and its measures, Master Thesis. Universiteit Utrecht, 2012: 1-27.
14. Vagnoli L, Caprilli S, Robiglio A, Messeri A. Clown doctors as a treatment for preoperative anxiety in children: A randomized prospective study. *Pediatrics* 2005; 116: 563-567.
15. Kingsnorth S, Blain S, McKeever P. Physiological and emotional responses of disabled children to therapeutic clowns: A pilot study. *Evid Based Complement Alternat Med* 2011; 2011:1-10.
16. Weaver K, Prudhoe G, Battrick C, Glasper A. Sick children's perceptions of clown doctor humour. *Nurs Child Young People* 2007; 1: 359-365.
17. Linge L. Joyful and serious intentions in the work of hospital clowns: A meta-analysis based on a 7-year research project conducted in three parts. *Int J Qual Stud Health Well-being* 2013; 8: 1-8
18. Weaver K, Prudhoe G, Battrick C, Glasper A. Clown humour: The perceptions of doctors, nurses, parents and children. *Nurs Child Young People* 2007; 1: 174-179.
19. Fernandes SC, Arriaga P. The effects of clown intervention on worries and emotional responses in children undergoing surgery. *J Health Psychol* 2010; 15: 405-415.